

לאורו

בעזרת ד'

גליון 26
צו, ה'תשע"ח

שבת הגדול

עיונים לאור תורתו של מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

על 'הקרבנות' והקירבה לר'
הרב רא"ם הכהן

זיכרון לעבר או בנין העתיד?
הרב ד"ר יוחאי רודיק

"הגדת לבנך" - ומה איתך?
הרב ליאור אנגלמן

ממלכה ומקדש, כהונה ונבואה
הרב שלמה לוי

ביאור
ל"אורות
התחיה"

ביאור
ל"אורות
הקודש"

איחוד התורה והנבואה (ב)
אלדד פרי

יהדות
ומדיניות

סמכות התורה שבעל-פה (ג)
הרב אורי שרקי

בינו
שנות
דור דור"

ישיבת הראי"ה ביפו
ידידיה ונגרובר

"אי-אפשר להשיג השגה ברורה"

כי-אם על-ידי ענוה"

(מידות הראיה, ענוה ה)

על 'הקרבות' ועל הקירבה לד'

הרב רא"ם הכהן

ולאחריו במקדש - בוערת 'אש התמיד', הממשיכה את ההתגלות במעמד הר סיני. מכינונו של המשכן ואילך, האדם יכול להקריב אך ורק בבית המקדש² - בקודש פנימה, והקרבת קרבנו הרי היא התקרבות לפני ד'.

בתוספתא למסכת פרה (פרק ד, ה) שנינו:

"רבי יוסי הגלילי אומר: עולות שהקריבו אבותינו על הר סיני אין בהם הפשט וניתוח שאין הפשט וניתוח אלא ממתן תורה ואילך".

לאור מה שהראנו שאין התקרבות ללא ההתגלות במעמד הר סיני אפשר להבין את התוספתא בפרה שאין הפשט וניתוח אלא מזמן מתן תורה. בהר הכרמל אליהו הפשיט וניתח את הפר לפני התגלות האש. בעקידה אברהם עקד את יצחק ואילו בהקרבת הקרבנות אחרי השחיטה ישנה הולכה שישודה היא תנועת ההתקרבות עם הדם ולאחריה העלאת האמורים בכל הקרבנות והאברים בקרבן עולה על גבי האש. אש המזבח היא ביטוי של התגלות תמידית - "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה".

ההפשט והניתוח מבטאים קירבה הנוצרת ע"י ההתגלות. ההקרבה מאפשרת לאדם לגשת אל הקודש ו"להתעסק" עם הקרבן. במקום שאין התגלות יש ריחוק האדם "זורק" את הקרבן לא-ל ומתרחק מיד, אין לו יכולת לגשת אל הקודש. ההפשט והניתוח מבטאים את הקירבה שנוצרה עתה אחרי ההתגלות, קירבה התלויה במקום וזמן. ב'במה קטנה' האדם אינו עומד לפני ד'³, הוא איננו נמצא במקום ההתגלות, שוב אין

נושא הקרבנות ו'הבנתם' - היו מאז נושא טעון ומורכב, הן בפרשנות הכתובים והן במשמעותו הרוחנית העולה מהם, וכמובן בנובע ממנו למושגי העולם בו אנו חיים.

עיון ראשון בפסוקי התורה ובתיאוריה יוביל אותנו למסקנה יסודית ביותר: **מעמד הר סיני והקמת המשכן חוללו שינוי בעבודת הקרבנות.** לפני ההתגלות במעמד הר סיני, האדם יכול היה להביא את זבחו בכל מקום, לנסות להתקרב לקב"ה באופן התנדבותי-וולונטרי. הקרבה כזו הייתה עשויה להביא להתגלות אלוקית, אך הייתה זו התגלות חד פעמית ומנותקת מהמקריב, כשם שסיפור בניית המזבח והעלאת עולתו של נח - אינה מכילה את מימד **ההתקרבות** אל הקודש.

חווית הקרבנות במשכן

לעומת זאת, לאדם המקריב במשכן - צפויה חוויה אחרת לגמרי - חוויה של קירבה אל הא-לוהים. לפני הקמת המשכן האדם - זבח, הקטיר, העלה מנחה לד', אך פעולות אלה לא הובילו להתקרבות אמיתית בינו לבין הא-לוהים; המילה 'קרבן' אינה מופיעה לפני המשכן, אפילו אצל אברהם יצחק ויעקב התורה אינה מתארת בלשונה **הקרבת קרבן** אלא נוקטת בביטוי כגון 'ויבן שם מזבח'. כאמור, רק אחרי הקמת המשכן המתוארת בספר ויקרא - התורה משתמשת בשם 'קרבן'. המילה '**קרבן**' אין פירושה **תשלום** כפי הפרשנות המדוברת, אלא השם '**קרבן**' בא מלשון '**להתקרב**' - לכן משמעותה של ההקרבה לד' היא **ההתקרבות** אליו!⁴ במשכן -

ואם כן 'הקריבו' בא מלשון התקרבות.

2. מלבד תקופות שבהן הותרו הבמות - עיין במשנה זבחים (יד, א).
3. מן השנוי במסכת זבחים (שם) למדנו שאין מושג של 'לפני ד' בבמה; וכך שנו: אמר קרא: 'לעמוד לפני ד' לשרתו, לפני ד' - ולא לפני במה.

6 המשך המאמר בעמוד

הגיליון מוקדש לע"ג

ר' אברהם בן פריחה ז"ל • ר' יוסף בן תמו ז"ל • ר' יעיש בן אסתר ז"ל • ר' אברהם בן לאה ז"ל

זיכרון לעבר - או בנין העתיד? לברור טעמי המצוות

הרב ד"ר יוחאי רוזיק

אך בד בבד מדגיש הרמב"ם:

"ודבר שלא ימצא לו טעם, ולא ידע לו עילה - אל יהי קל בעיניו, ואל יהרוס לעלות אל ד' פן יפרוץ בו. ולא תהא מחשבתו בו כמחשבתו בשאר דברי החול".

באופן כללי מציין הרמב"ם, ב'מורה נבוכים' (חלק ג, פרק כז), **כי מטרת מצוות התורה היא: תיקון הגוף ותיקון הנפש.** תיקון הגוף כולל מערכת יחסים ראויה, באמצעות המצוות, בין אדם לחבירו ומידות טובות. ותיקון הנפש כולל דעות והשקפות אמיתיות. הרמב"ם מדגיש כי "תיקון הנפש קודם במעלה", ואילו "תיקון הגוף קודם בטבע ובזמן".

מרן הרב זצ"ל, מבסס את השקפתו בעניין טעמי מצוות על מספר יסודות. במאמר **'טללי אורות'** הוא כותב:

"החוט החורז העובר בתוך טעמי המצוות של הרמב"ם הוא יסוד מחיית עבודה זרה... אולם באמת, הרי היסוד היותר עיקרי, הגנוז ומקופל בטעמי המצוות ונימוקייהן- הוא העתיד". כוונת דבריו לומר כי מטרתן העיקרית של המצוות היא תיקון האדם והעולם והבאתם למציאות עתידית טובה יותר.

במאמרו **'המחשבות'** כותב הרב כי המצוות הן כלים לאור האלוקי ומהוות אמצעי להשגת האור האלוקי בעולם:

"כל המעשים כולם, כל המצוות, כל המנהגים, אינם כי אם כלים רבים המכילים בקרבם כל אחת ואחת ניצוצי אור אחדים מהאורה העליונה. ולפי חוסנם של הכלים, לפי טהרתם ודיוקם המכוון... כך האורה מתגדלת. ולפי מרבית הדעה, השכל, גדלות המחשבה והרחבה, כן טל חיים מרטיב ומחייה את הלב".

בפנקס הדפים (א, פסקה 2) כותב מרן הרב כי בכל מצווה קיימים שישה צדדים. לפעמים כולם

הביטוי **"זכר ליציאת מצרים"** הזכור והשגור בטעמי חגיגת המועדים ובאופן בולט ביותר בציון חג הפסח ובקיומן של מצוות התורה- מביא אותנו לצורך בעיון כללי בעניין הנכבד הזה.

הדיון בשאלת טעמי המצוות כולל מספר השקפות: יש הסוברים כי לכל המצוות יש טעם אחד וכולל שיעקרו דביקות בכורא עולם ובהשראת השכינה. לעומתם, יש הסוברים כי לכל מצווה יש טעם מיוחד המתקשר עם עניינה של המצווה ותוכנה המיוחד.

גישות אלו רואות ערך רב בחשיפתם של טעמי המצוות כיוון שהבנה כזו של טעמי המצוות תוביל להכרה בחוכמת התורה ותעורר את הרצון לקיים את המצוות מתוך התפעלות, כוונה ושלימות. לעומת הסוברים שיש עניין לגלות את טעמי המצוות, יש השוללים נתינת טעם למצוות ומעדיפים לראות במצוות את 'גזירת הבורא'. לדעתם, הסכנה בחיפוש טעמים למצוות נובעת מחשש שהמצוות האלוקיות תקבלנה מעמד אנושי המבוסס על שכל אנושי, ומתוך כך עלול להיווצר זלזול בעצם קיום המצווה מאחר שהאדם יוכל לטעון כי איננו מוכן לקיים את המצווה עד שיבין באופן עמוק את טעמה.

השיטות השונות בטעמים

"יש מי שאינו מבקש לזאת טעם כלל, ואומר שהמצוות כולן באו בעקבות חפץ בלבד. ויש מי שאומר שכל צו ואיסור באים בעקבות חכמה ומכוונת בהם תכלית כלשהי".

במשנה תורה (הלכות מעילה, פרק ח) מעודד הרמב"ם את חיפוש טעמי המצוות וכותב:

"ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה ולידע סוף עניינם כפי כוחו".

"הפעולות האלוקיות, שהם מצוות התורה, הם ראויים לאדם לפי מדרגת נפשו האלוקית שהיא בקרבו. והפעולות האלו הם השלמת האדם... כי מצד שיש בו נפש אלוקית... אין השלמתו בדבר שהוא טבעי. אבל השלמתו בתורה ובמצווה".

יש הרואים במצוות אמצעי לעיצוב וקידוש העולם החומרי. הרמח"ל בספרו 'דוך ד' (חלק א. פרק ד) כותב:

"והמקום אשר הוא בתוכו גם הוא חומרי וחשוך, וכל הנמצאים בו חומריים והעסק של האדם בו אי אפשר שיהיה אלא עסק חומרי וגופני... שם יתברך שמו גבולות וסדרים לאדם... והם כלל המצוות, העשין והלאווין אשר כל אחת מהם מכוונת אל תכלית... אחת ממדרגות המעלה".

בדורנו, רואה הרב יוסף דב סולובייצ'יק בספרו 'ובקשתם משם' במערכת המצוות וההלכה מהות אחרת של חיים:

"ההלכה מצווה על האדם להתענג על הדר הבריאה לא פחות מאיש התענוג. ברם, הנאת איש ההלכה היא מתוקנת ומצורפת- הנאת אדם שחדר לכבשונה של התאוה ועמד על ציונה".

מערכת המצוות איננה דורשת מהאדם להתנזר מהעולם, אולם מאפשרת לו איכות אחרת של חיים: טהרה במקום טומאה, קדושה במקום חולין.

גלויים ולפעמים, במצוות מסוימות, חלקם נסתרים.

"שישה צדדים יש לנו לבקש בכל מצווה... האחד, צד האנוכיות, הטובה הפרטית. השני, הצד העליון של השכל, עילוי ורוממות ההוויה הכללית. השלישי, הצד האלוקי המטה את השפעת החיים לרוממות שאיפת דעת אלוקים בשכל. הרביעי, הצד המוסרי, הרבות היושר, החסד, הצדק וכל הטוב. החמישי, הצד האמוני... השישי... הצד הלאומי".

השפעת המצוות

עיון מעמיק נוסף במשנתם של גדולי ישראל במשך הדורות מגלה קשת רחבה של דעות בנושא המדובר. רבי אהרון הלוי ב'ספר החינוך' כותב על השפעתן הנפשית של המצוות:

"כי האדם נפעל לפי פעולותיו ולבו ומחשבותיו תמיד אחרי מעשיו שהוא עוסק בהם, אם טוב ואם רע... ועל כן אמרו חכמים ז"ל 'רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות', כדי להתפיס בהן כל מחשבותינו, ולהיות בזה כל עסקינו להיטיב לנו באחריתנו. כי מתוך הפעולות הטובות אנחנו מתעלים".

המהר"ל, בספרו 'תפארת ישראל' (פרקים ב- ג), רואה במצוות אמצעי להבאת האדם אל השלימות והוצאה אל הפועל של כוחותיו הנפשיים:

אפשרים את האפיקוּמן ב'בית הרב'

אירועי חוה"מ פסח תשע"ח בימים שני-שלישי-רביעי יז-יח-יט ניסן
פעילות לכל המשפחה - בין השעות 10:00-16:00

סיורים | הפעלות | יצירות | הצגות

- סיורים מודרכים בהם מגלים את כתיבי הרב בימי שני ורביעי בשעות 14:00, 11:00 יום שלישי 14:00.
- סיור בשכונת נחלאות ביום שלישי בשעה 14:00.

מעמד 'קבלת פני רבו ברגל'

של הרב הראשי לירושלים הרב אריה שטרן שליט"א
בהשתתפות כליזמרים, ביום שלישי 11:00-13:00
לאירוע זה הכניסה חופשית

לפרטים: 02-623-2560

רח' הרב קוק 9 ירושלים www.beit-harav.org.il

ההשתתפות
בהרשמה
ובתשלום

“הגדת לבנך” - ומה איתך?

הרב ליאור אנגלמן

המון הרחבות של המדעים ושל ההתעמקות שלנו, אליהם לא יגש...” (שם)

פרדוקס: מצד אחד האנושות מעריצה דעת ומחזרת אחריה, ומצד שני חלומה הגדול טמון בקשר עם ילדי הדור הבא, אליהם אי אפשר לדבר בתחום, שהרי שכלם כהה ולא חד. הקשר עם הילדים מחייב אותנו לפתח כישרון אחר. אולי לגלות מחדש אוצר שהיה בנו מילדותנו והתנכרנו אליו בשל התבגרותנו:

“אולי צריכים אנו לדעת מזה, שבאמת לא חכמה וידיעה רבה היא המאשרת אותנו, אלא התום של הילדות.”

הרב חושף בפנינו את האוצר האנושי האבוד - התום של הילדות! כולנו היינו פעם ילדים והתמימות הילדותית אפשרה לנו לתת אמון ברבשׁע ובעולם שברא. התום היה משכנה של האמונה הטבעית. מאז גדלנו החכמנו, התחכמנו ואבדנו את אושרו של התום. השאלה, איך מחזירים אותו?

אושרנו וילדותנו

“זוהו אושרנו, שאנו מקושרים אל החינוך הילדותי בצורת תרבותנו”

הינה הסוד - שולחן השבת והחג, ובראש ובראשונה שולחן ליל הסדר, מושיבים הורה מול ילד, באופן גלוי הישיבה הזאת מאפשרת להורה ללמד את הילד, אבל הישיבה הזאת מחייבת את ההורה לדבר אל עולמו של הילד, לגעת בעולמו התמים, והוא נאלץ לדלות מתוכו שפה של תמימות:

“הקשר הזה לבדו הוא כבר עושה בנו הרושם של התקשרות עם הילדות, עם תמימותה, ואיזה זרם של תמימות עובר גם כן עלינו ומזדלף בקרבנו, להפיג על

“והגדת לבנך”, זהו האתגר הגדול ביותר של ליל הסדר. לילה שלם שנועד להעביר את המטען האדיר של האומה שלנו אל הדור הבא. למראית עין יושב ילד שאיננו יודע אבל חשוב שיידע לשאול, אל מול מבוגר שיוודע לענות. הוא הרי כבר איננו ילד ואת סיפור יציאת מצרים הוא מכיר על בריו מאז שהיה הוא עצמו ילד, שואל אל מול אבא שעונה ועונה...

התפיסה הזו של ליל הסדר מגדירה תפקיד מובהק לכל משתתף, ההורה הוא המספר, הילד הוא מקשיב, ההורה מלמד הילד הוא תלמיד, הילד שואל וההורה משיב.

מין הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ״ל, רבנו הגדול, רואה את תפקיד ההורה והילד בליל הסדר אחרת. הוא כמוכן איננו שולל את התפקידים המסורתיים הללו, אבל בכתביו, הוא חושף לעינינו עומק גדול שמסתתר מאחורי משחק התפקידים הידוע מראש:

“העולם מחזר אחרי חכמות, הבנות וידיעות מחודדות”
(שמונה קבצים קיבוץ ז, רה)

העולם המבוגר מתפעל מחכמה ומנסה לרכוש אותה. הרב משתמש כאן בביטוי “חכמות, הכנות וידיעות”, כלומר חכמה בינה ודעת, בדיוק אותם דברים שהוזכרו בפתיחת ההגדה ככישרונות שאינן פוטרות מסיפור יציאת מצרים: “אפילו כולנו חכמים (חכמה) כולנו נבונים (בינה) כולנו יודעים את כל התורה כולה (דעת) מצווה עלינו לספר...”

כלומר, ליל הסדר הוא כביש עוקף חכמה בינה ודעת, הוא מנסה ליצור משהו אחר, כפי שמסביר הרב:

“יסוף כל סוף עיקר נקודת החיים סובבת על העתיד, על החינוך של הדור, והחינוך הוא הטיפול בילדים, בקטנים, ואופק שכלם הלוא הוא כל כך כהה, עד שכל

ידו את זוהמת הערמומיות שנמסכה בנו מבגרותנו.

הינה כי כן תמונת ליל הסדר השלמה על פי מרן הרב קוק זצ"ל: הילד שדעתו כהה יושב אל מול המבוגר ושואל. המבוגר עונה, אבל אינו יכול לענות בתחום כדרכו, הוא נאלץ לענות בסיפור, לגעת בנקודות התום. הישיבה אל מול הילד התמים מזליפה תמימות אל נפשו המחוספסת של המבוגר ומחזירה אותו הביתה אל מחוזות ילדותו. שוב הוא יכול להאמין כמו ילד, אבל אין מדובר באמונה נבערת מדעת, מדובר בחכמה מבוגרת שבוחרת בתמימות:

"אשרי מי שיונק מלשד הילדות גם בהיותו איש, גם בזקנותו. אשרי מי שנעשה כבן שנה בלא חטא, בהיותו כבר עמוס במשא של שנים רבות מימי חיי הבלו". (שם)

המשך המאמר מעמ' 2

הזכרה בפרשת ויקרא והיא מתווספת לסדר העבודה רק בפרשה שלאחריה, עם החזרה על פירוט הקרבנות. הבדל נוסף בין הפרשיות הוא, שבפרשת צו, אחרי פירוט הקרבנות, מגיעים שבעת ימי המילואים, בהם מתכוננים אהרן ובניו הכהנים לעבודה במשכן. בין שני הנושאים הללו קיים קשר אמיץ וחזק: המשכן, כפי שכבר כתבנו, מבטא נוכחות קבועה של שכינה, נוכחות המתבטאת בכעירתה התמידית של אש התמיד על המזבח. ההתגלות הקבועה של השכינה בעולם מאפשרת שיתוף של כהנים בעבודה: עבודת משכן סדירה תיתכן רק בעקבות התגלות קבועה, התגלות המשפיעה ומשנה את העולם. הקביעות מכוננת קשר גלוי בר-קיימא בין הכורא והעולם הנברא, והמשכן, והכהנים העובדים בו, הם המממשים של ההיבט הסדיר של קשר זה, דרך עבודות המשכן והקרבנות.

שיתוף זה כולל לא רק את הכהנים; זהו שינוי מהותי ועקרוני, המחדש בעולם את היכולת האנושית להגיע לקירבה אל האלוהים. קירבה זו שייכת גם במי שאינו עובד במקדש: **גם הישראלי מן השורה יכול ליטול חלק ולהתקרב אל בוראו דרך המקדש**, על ידי עבודת הקרבנות והאכילה מהם. האכילה מבטאת את השותפות שבקרבן, אשר את חלקו "אוכל" המזבח, כלשון חז"ל, וחלקו נאכל לבעלים. כך, על ידי הדגשת אש התמיד וכינון העבודה הכהנית, נוצר השיתוף שבין שמים וארץ, שיתוף המשכלל את תורת הקרבנות לכדי מסכת ממשית של ברית משותפת.

מרן הרב קוק כותב

"והקרבנות עומדים במעלה עליונה, בתור מקור החינוך לדבקות האלקית, שהמעשים הטובים נובעים ממנה" (שמונה קבצים קובץ א, שצ).

חכמה נקראת גם ערמה, והיא לפעמים משולב בצנייות וספקנות, אותם חלקים שליליים שקיבלנו מעץ הדעת שהיה בו גם טוב אבל גם רע. הילד שיושב מולנו כליל הסדר לא אכל מעץ הדעת, לא חדרה אליו ערמומיות הנחש, וכשאנחנו יושבים מולו ומדברים אל עולמו משהו ממנו עובר גם אלינו, התום שבו מעיר את התמימות הרדומה שבנו. לכן כליל הסדר השפה היא לא שפה לימודית מתוחכמת, אנחנו מספרים סיפור. אל מול הסיפור נפקחות עיניים סקרניות ותמימות של הילד, וכשהילד מאמין, אנחנו נסחפים אחריו.

לו יכולת לגעת בקרבן אלא הוא מניח את כולו על גבי המזבח ונסוג לאחור.

הקרבת קרבן ואכילתו

בפרשת ויקרא, פירטה התורה באריכות את הקרבנות השונים העולים על המזבח. כל אחד מהקרבנות נקרא בשמו, הדינים השייכים אליו נכתבו בצידו. והנה, בפרשת צו חוזר הכל מהתחלה: שוב אנו קוראים על הקרבנות השונים, ולמרבית הפלא הם אותם הקרבנות שהזכרו כבר בפרשת ויקרא. ונשאלת השאלה: מדוע חוזרת התורה על כל רשימת הקרבנות?

אלא שהתכוננות מקרוב בתוכן הפרשה מעלה את ההבדל והחידוש של הפרשה הנוכחית: בפרשת ויקרא דובר על אופי ההקרבה של כל אחד מהקרבנות, אך נושא אכילת הקרבן לא הוזכר כלל. לעומת זאת, ברשימת הקרבנות שבפרשת צו מתוסף דין אכילת הקרבן, לפרטיו השונים - זמן האכילה, זהות האוכל וכו'. יוצא, אם כן, שפרשת ויקרא מפרטת את "תורת הקרבנות", כלומר את פעולות ההקרבה, ואילו פרשת צו דנה באכילת הקרבן. הצגה זו של הנתונים מסבירה את השוני בין הפרשיות, אך לא את עצם הכפילות: מדוע, ככלל, פיצלה התורה בין המישורים השונים בקרבן? מדוע הוזכרה האכילה רק בפרשת צו, ולא יחד עם שאר הדינים בפרשת ויקרא? נראה, שעלינו לחפש הבדל נוסף, שיציבע על הבדל מהותי בין הפרשיות.

הקרבן הראשון בו פותחת פרשתנו הוא קרבן העולה: "זאת תורה העולה". ברם, אין בפרשה זו הרחבה ממשית בדיני קרבן העולה, ולמעשה היא עוסקת באש התמיד היוקדת על המזבח, ועל המלאכות הקשורות באש התמיד, כמו תרומת הדשן. אש התמיד כלל לא

ממלכה ומקדש כהונה ונבואה

אורות התחיה, משנה ה
(חלק ז)

הרב שלמה לוי

פרטיים, אלא כאומה חייה המבקשת את השלמת חייה בדבקות האלוהית. כשרוח הנבואה שורה על האומה החיים שונים בתכלית השוני מכל דבר שאנו מכירים, אופי החיים, תפיסות החיים, החיים עצמם מצויים בגובה אחר שאנו יודעים אותו ומצפים להופעתו.

כאשר האומה תשוב לציון, ותשוב לאיתנה הגשמי והרוחני, נפתח את הכוחות הכלכלים והטבת המצב החומרי, שיאפשר לפתח שלטון מתוקן טוב ואיכותי, אשר יספק את התשתית החומרית אשר תאפשר את ההופעה הרוחנית על גבה "נפש בריאה בגוף בריא". שאיפות ואידיאליים עליונים מקיפים את חיינו, אל לא לחשוב שהם בלתי ניתנים להשגה, כל עוד שנשאף לממש אותם כך הם ילכו ויתגלו במציאות.

המקדש, זהו המכון של הקולטוס הדתי (הפולחן-התרבות), העתיק אשר יהיה חדש לעד, אשר הפך חרם את האליליות עם תועבותיה ונתן לאנושיות בסיס טהור ונשגב לחייה הרוחניים, אשר ממנו יצאה אורה וחפשה ההולכות ומתפתחות בתולדה האנושית, ומתרשלות במהלכן כפי רחוקן ממקור מוצאן, והן אמנם עתידות להתגבר לפי חזרתן אל מקור מבוטן.

האנושיות הבריאה, כשהיא מכרת את הוד האלהות, תשאיר נכחו כגמול עלי אמו, תשפח מפני גבהו, אורו ועזו, את כל התחכמיותיה, ותדע שיקר לה רגשה הטבעי המחכימה יותר מכל חכמה, כשהוא בנוי

לקדמוניות ולשלמות הננו מתגעגעים, והגעגועים הם געגועים אלהיים, חפץ טמיר מלא חיים עזיזים מקוריים ממקור חיי עולמים. ממלכה ומקדש, כהנה ונבואה, המטביעים את חותמם על כל קניני חיים הכוללים, שאין אנו פחותים ביחושם מכל העמים.

מדה גדולה של גבורה חמרית, של מוסר אנושי, של כבוד לאמי, של עשר עממי ושל הרחבת החיים, דורשת היא לנו תכונת חיים כאלה, שמרגליות רוחניות מצינות ומפלאות מכל האדם אשר על פני האדמה, המצויות בנשמתנו הלאמית, יכולות להיות משבצות בקרבה, לשכלל את יפיה ולהוסיף לה אמן וגבורה בפנימיותה, והוד ותפארת בחיצוניותה.

האידיאולוגיה שלנו של שלמות חיינו, אשר היא כה רחוקה ומפלאה, היא גם כן קרובה ומוחשה במלוא נשמתנו, כל זמן שאין אנו עסוקים להשפיעה וכל זמן שאנו שומעים בקולנו הפנימי, המושך אותנו ליתן מקום לזכרונות המחיים אותה גם בימי שפלותה, בהיות כאוב מארץ קולה.

בקשת החיים המלאים

האומה שואפת ומתגעגעת אחרי שנות אלפיים של גלות וצפייה אקטיבית של גאולה, לשוב לציון ולכנות בה את משאת נפשה, ממלכה שמרכזה חייה היינו המקדש, ולראות כוהנים בעבודתם, ורוח הנבואה מליאה את מציאות החיים של דבקות בד' יתברך.

הגעגועים האלה נובעים מהרצון העמוק שלנו לחיות חיי דבקות בד' יתברך לא כאנשים

מתחבר לרצון האלוהי על ידי ההשכלה והתבוננות, הרגש והדמיון מחברים את כוחות הנפש לחוויה וההופעה האלוהית השורה בבית המקדש, והנפש הבהמית עם כוחותיה מתעלה היא אל העולם העליון.

כך מבאר מרן הרב זצ"ל את רעיונות הקודש הללו:

"הצפייה לבנין המקדש ולעבודת הקרבנות היא השאיפה היותר אצילית ויותר עליונה מכל מה שכל רוח עדין וכל נשמה שירית עליונה יכולה לצייר.

עילוי החיים בפועל, עילוי העולמים, התקשרות כל החיים באור חי העולמים, בחיים האלהיים ההולכים ושופעים, המחיים כל חי, השולחים אורם מרום גובהם עד שפל תחתיות ארץ, המתפשטים על אדם ועל בהמה יחד.

וכל האדם וכל החי אחוז הוא בחוברת. נפש הבהמה בנפש האדם היא קשורה. כשמשחררת נפש הבהמה מאסור גוייתה על ידי המחשבה האנושית, בקרבן לד', מתאחדת היא עם רוחניות מחשבה אצילית, מרוממת עימה סכום עליון ועשיר מאד מכוחות החיים, והעולם מתנועע למעלה למעלה" (ערפלי טוהר, *).

מרן הרב זצ"ל מתאר את מרכז העבודה הרוחנית הציבורית, בהכנה שצריך לדרוש לציון וירושלים, את נושא המקדש צריך לראות כנושא המרכזי שחורז את תהליכי הגאולה.

"ציון תפדה בעת אשר אור ירושלים יופיע, שאיפת הממלכה בהדר ואון תגלה בעולם בעת אשר עריגת בנין בית קדשנו ותפארתנו תצא ממחבואי הלב.

התנועה הירושלמית תקיף את כל העולם, את כל רוח נכונה, את כל לב הוגה, את כל נשמה קדושה בכל הגויים ובכל הממלכות, היא תסלול אורח של זיקוק האמונות אשר בעולם כולו, היא תופיע על כמות החיים בתור הערך היותר עליון, אשר הערכים כולם על פיו יתערכו. בעת ההיא יקראו לירושלים כסא ד'". (אגרות הראיה ג, איגרת תתקא).

על יסוד האיתן של טבעה הפסיכי, ומעטר בעטרת ההכרה המתעלה עדי עד ולעד תשאיר עלומה, ומשקקת אליה את כל נשמה, ולנצח תשלח קנייה להעלות את כל אל מרום עזה. את היפי והתפארת האלהי תכניס אל נשמתה, הגעגועים של יחש ושל קרוב מעשי יתגברו, וכל פנות הדעת והמוסר ישפיעו על רגש נערץ זה את אוריהם. במקום אחד במלא התבל כדאי לה לאנושיות לראות את עצמה בתמת ילדותה, בחסן גבורת הנער ובזיו עדין של עלית הנשמה הכללית, החתומה בחותם עם-פלאות זה העתיק, ישראל השב.

אין קץ לענג השירה אשר תתחולל בכל העולם הנעור לרגלי המחזה הנשגב הזה, של התחדשות העתיקות המקורית של מקור השירה האלהית אשר בישראל במרום עזו. רק סכל ואין לב, אשר לא יוכל קולו להיות נשמע בעת תחית האזרה, יוכל לחפץ לתן כחל ושרק של התרבות החדשה הלקויה בחסר ויתר, באיבה ותחרות ובכל חלי וקצף, על גלי ים החיים הבריאים ועתיקים הללו, המתנשאים בגאונם למרומי שמים. הכל ישמח דוקא במחזה הנאור הטבעי כמו שהוא עם כל תמימות עתיקותו, שהוא מנהיר דוקא אז את כל שלל צבעי אורותיו ומפזרם בישראל ועל אדם רב.

המקדש ועבודת הקודש

המקדש, הוא זה המקום המחבר בין העולם העליון אל העולם הזה שבו אנו חיים. המקדש הוא המקום המיועד להשראת השכינה, המקום המיוחד להקרבת קורבנות לשם ד'. בימים מקדם כאשר הנבואה נכחה בתוכנו, הרי היא זו אשר העלתה את מדרגת עבודת הקורבנות והמקדש מהרעיון החומרי הגס אל עבודת הקודש הפנימית, שאי אפשר שתתגלה ביפעתה כי אם בהיגלות אור ד' על עמו.

כוחות הנפש של האדם ביסודו מבוססים על הרצון השכל הרגש והדמיון. והם מתגלים בשני רבדים, הנפש האלוהית והנפש הבהמית. עבודת הקורבנות בבית המקדש, מרוממת את הנפש הבהמית שבאדם אל מדרגה של קודש וחיבור אל הנשגב העליון. הרצון האנושי

איחוד התורה והנבואה

(חלק ב)

מערכת חכמת הקודש,
אורות הקודש, פרק טז

אלדד פרי

הנבואה בישראל והשפעתה בעולם

דיברנו על קצה קצהו של מזלג, אודות תפקידו של עם ישראל בעולם. "ישראל מספרים תהילת ד' בעולם" (אורות ישראל ותחייתו, פרק א); "עם זו יצרתי לי תהילתי יספרו" (ישעיהו מג, כא).

אך כדי שנוכל לספר את דבר ד' בעולם, הכרח הוא שנכיר את דבר ד'. התקופה המודרנית רחוקה מרחק כה רב מהנבואה האחרונה, כך שאצל אדם שאינו דתי נחשבת האמונה בנבואה כסוג של אוטופיה במקרה הטוב, וכדבר שאיננו קיים ולא היה קיים, במקרה הפחות טוב. חלפו מעל אלפיים וארבע מאות שנה מאז נבואתם של אחרוני הנביאים, חגי זכריה ומלאכי. מרבית ההיסטוריה האנושית הכתובה והידועה, הינה נטולת נביאים ונבואה בעם ישראל. לא רק זו אלא אף זו, שעם ישראל נדד במשך אלפיים שנים כמעט בכל העולם המיושב. מצבו הושפל על פי רוב, האנטישמיות וחוסר זקיפות הקומה הלאומית, לא תרמו לכך שיוכל להתהדר בהישגיו הרוחניים.

והנה באופן מפתיע צמחו שתי דתות על בסיס ועל יסוד הנבואה היהודית. שתי דתות אלה מכסות כמחצית מכדור הארץ. האחת, הנצרות, המקבלת את הנבואה היהודית, אך סוברת שלפני אלפיים שנה עזב אלוהים את עמו, היהודים, ובחר בהם, הנוצרים - והם כביכול 'היהודים החדשים' והשניה, האסלאם, המסרב לקבל את האמת שבנבואת משה, אולם סובר שאמנם הייתה נבואה אצל היהודים והם שקרו

ולא אמרו את האמת שאלוהים ביקש להעביר דרכם. שתי הדתות הגדולות לא מכחישות את עצם הנבואה בכלל ואת עניין ההתגלות אצל עם ישראל בפרט.

ישנן סוגיות רבות העולות ומחייבות התייחסות בנוגע לנבואה, אך בדברים הבאים אנו הולכים בסדר המופיע ב-'אורות הקודש' ועל כן, נגענו וניגע אך בנקודות הנצרכות להבנת דברי מן הרב זצ"ל.

"נבואה ורוח הקודש באים, בדבר ד', לפנימיותו של אדם, ומתוכו הם נשפעים לכל מה שנוגע לעולם כולו. ומעין דוגמתם האגדה, הרי היא נובעת מהנפשיות של האדם, ומסדרת את עניינה גם כן ביחש החיצוני של העולם. אבל התורה, היא באה מתוך הארת האמת העליונה, שאין בה שום הבדל בין פנימיותו של אדם להעולמיות כולה ומקורה. מלמעלה למטה הכל נסקר ונודע. פה אל פה אדבר בו. ומראה ולא בחידות, ותמונת ד' יביט. רק נבואה זו יכולה לתן תורה. ומתוך כך נעלה היא התורה מכל נבואה, וחכמי תורה עדיפי מנביאים, מצד התוכן העליון, שממנו הם יונקים את החיים הרוחניים שלהם.

מצד גאותן של ישראל שנטלה מהן ונתנה לאומות העולם, מתגבר כח של היפוך הסדר. והנביאים וכתובים, ושפעת רוח הקודש, משפיעים לפעמים בצורה יותר בולטת מהשפעת התורה, והאגדה מתגברת על ההלכה. ובאמת היא צרת גלות גדולה.

וצריך הדור להיות חמוש בגבורה, בגדולי תורה,

”רב פפא בשם ר' שמעון בן לקיש: התורה שנתן לו הקדוש ברוך הוא למשה נתנה לו אש לבנה חרותה באש שחורה” (שקלים טז, ע”ב).

מין הרב זצ”ל, בשיחה לפרשת ויקרא בשנת תרפ”ט (טרם פורסם, יופיע בע”ה ב-’שמועות ראי”ה’ על ויקרא בעריכת הרב ישעיהו הדרי שליט”א), מעמיק במדרש זה רבות. האש הלבנה המתוארת במדרש היא ביטוי לגוויל ספר התורה. הוא מקיף את האותיות השחורות הכתובות על גביו. האש הלבנה מבטאת את התורה במצבה קודם שהיה צורך להגדיר אותה במילים. הקדושה והתוכן שמעל המילים, מקיפים את אותיות התורה ומאפשרות, למי שזוכה לכך, לראות את האור הגבוה הגנוז בתורה (ראה גם הקדמת הרמב”ן לתורה; וכן בדברי מהרש”א למסכת עירובין דף יג, א). אותו ‘אור הגנוז’ עליו נאמר שנגנז לצדיקים, דרכו, ניתן לשמוע את דבר ד’ שמעל המילים.

”משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקדש מישראל ועדיין היו משתמשין בבת קול” (יומא דף ט, ב).

בכל דור יש מי שיכול לזכות לאור הגנוז. בכל דור יש מי שיודע לראות את האש הלבנה או לשמוע את בת הקול.

זו הסיבה לכך ש”כל אות שאין גוויל מוקף לה מארבע רוחותיה, פסולה” (מנחות, דף כט א). ובאופן חריג למרות שהשולחן ערוך פוסק לגבי אותיות שלימות בדרך אחרת, מביא הוא את דעת הירושלמי:

”אם לאחר שנכתב ניקב בתוך הה”א או המ”ם כשר אפילו ניקב כל תוכו שהנקב ממלא כל החלל אבל בירושלמי משמע שגם בפנים צריך שיהא מוקף קלף” (שו”ע, או”ח, סימן לב, טו).

אש שחורה ואש לבנה

דבר ד’ מופיע בשתי דרכים, באמצעות האש השחורה, הנגלית, זו הכתובה על גבי הגוויל ובאמצעות האש הלבנה, הנסתרת שנמצאת בנשמת כל יהודי. בעת שהיה גילוי שכינה לכל, בימי בית ראשון, היו נביאים. עם הסתלקות

בעלי מסורת, בעלי תורה בהלכה, שכח האגדה, ונטית שפעת רוח הקודש, והידור הופעת קבלת רוח הנבואה לא יחסר להם. והם יגבירו את כח ישראל, להכשירו לגאולה, לרומם את התורה ע”י הנבואה ורוח הקודש, ואת ההלכה, והמעשה ותלמודה, ע”י האגדה, והמוסר ההגיוני.

ותשוב בזה גאותן של ישראל למקומה, ופעמי גאולה ישמעו בעולם, ורוח ישראל הנרדם יחל לשוב לאיתנו, חמוש בכל טוב, בכל שפעת עושר ורחמי ומעשי, עטור בעטרת הנבואה ורוח הקודש, מוסר והגיון. שירה ואגדה, ואזור בגבורתה של תורה בעוזה ומלחמתה, העומדת בראש כל”.

הנבואה ורוח הקודש

הרב מתייחס לשני המונחים ‘נבואה’ ו‘רוח הקודש’ יחד. בעניין זה הוא הולך אחרי הרמב”ם המתאר את הנבואה ככרת דרגות שונות, החל מהתעוררות פנימית למעשה גבורה עבור עם ישראל, כגון יפתח ושמשון ועד לנבואת משה רבינו ע”ה, עליו נאמר ‘פה אל פה אדבר בו’ (במדבר יב, ח). בין יתר דרגות הנבואה ישנה ‘בת קול’ וישנה ‘רוח הקודש’.

בראש המבוא לאורות הקודש כתב הרב הנזיר:

”הרוח הנבואי, או רוח הקודש, הוא ראשית חכמת ישראל, העתיקה, בתנ”ך, ובתלמוד ומדרשים, ואח”כ בספרות העיונית, הפנימית, הרזית, והנגלית, המחקרית”.

יסודו של עם ישראל היא הנבואה. כלי מהות הנבואה לא ניתן היה להביא את דבר ד’ לא לעצמנו ולא לעולם. לא פלא אם כך שהרמב”ם מונה את האמונה בעצם הנבואה כאחד משלושה עשר עיקרי היהדות, כאשר האמונה שמשם רבינו הוא גדול כל הנביאים הוא עיקר נוסף. הכל מתחיל מנבואת משה. התורה היא דבר הנבואה הראשון, הברור ביותר, הגדול ביותר ואשר בו נמצא כל היש: הגלוי והנסתר, התלמוד והמדרש, ההלכה והאגדה, המחקר והברור לכל.

בתלמוד הירושלמי למדנו:

רבי עקיבא ותלמידיו

ספר יצירה המיוחס לרבי עקיבא, כמו תלמידיו בנגלה ובנסתר כלומר רבי מאיר בעל הנס, רבי שמעון בר יוחאי, רבי יהודה בר אילעאי ורבים אחרים, חשפו עבור עם ישראל את שתי הדרכים המובילות אל ד', את הפשט ואת הדרש, את הנגלה ואת הנסתר, את מה ששמענו בכת קול ואת מה שנאמר בנבואה ברורה, כאספקלריא המאירה.

זו הסיבה שהתלמוד הירושלמי אומר:

”אמר רבי יונה: כתיב ‘לכן אחלק לו ברבים ואת עצומים יחלק שללי’ זה רבי עקיבא שהתקין מדרש הלכות והגדות. ויש אומרים: אלו אנשי כנסת הגדולה תיקנו. אלא מה תיקן זה? כללות ופרטות” (שקלים, יג, ב).

יש לשים לב כי בכל מקרה התקנת המדרש (האש הלבנה) קודמת להתקנת ההלכה, המשנה. רבי יהודה הנשיא - ”רבי” - חי שני דורות אחרי רבי עקיבא. אם רבי עקיבא התקין את המדרשים, הנה רק לאחר שני דורות תקנו את ההלכה, המשנה. ואם רבי עקיבא תיקן את ההלכה (כללות ופרטות) הרי ארבע מאות שנה קודם לכן תיקנו אנשי הכנסת הגדולה את המדרשים. המדרש, האש הלבנה, זה שחובק בתוכו את כל דברי הקבלה, תורת הסוד, שאריות הנבואה, קודם לאש השחורה, זו שמסבירה את ההלכה למעשה, העולה מהאש השחורה. בכל מקרה אין סתירה בין הדברים, ורבי עקיבא אחראי לשתייהן. שתי הבחינות התקיימו בו בשווה.

לא פלא, אם כן, כי **‘משחרב בית המקדש אין לו לקב”ה בעולמו אלא ד’ אמות של הלכה בלבד’** (ברכות דף ט, א). בגלות, מצטמצם הכוח הרוחני הקיים בארץ ישראל, כמפורט בדברי הזוהר בהרבה מקומות וניתן לראות בעיקר את האש השחורה. אך הגאולה תלויה באש הלבנה. כדי להחזיר את ההארה של לפני הגלות צריכים ללמוד את התורה הקודמת לגלות, את האש הלבנה. ”בזהר דא יפקון מן גלותא”!

אני מציע לקרוא שוב את פרק טז המובא לעיל.

גילוי השכינה, כדי שיתוקן עולם במלכות שדי, בהגיע העת שגם אומות העולם יפגשו את דבר ד’ לעולם, נסתלקה הנבואה מישראל ונשארה בת קול ליחידים. ישראל מאותה העת, ימי ראשית בית שני, נתבקשו לדבר עם אומות העולם בשפתם, באמצעות החכמה.

לצורך כך בא רבי עקיבא, כדברי המדרש המפורסם:

”אמר רבי יהודה אמר רב: בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב”ה שיושב וקושר כתרים לאותיות. אמר לפניו רבש”ע מי מעכב על ירך? אמר לו אדם אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות.

אמר לפניו רבש”ע הראהו לי. אמר לו חזור לאחורך. הלך וישב בסוף שמונה שורות ולא היה יודע מה הן אומרים. תשש כחו. כיון שהגיע לדבר אחד, אמרו לו תלמידיו: רבי מנין לך? אמר להן: הלכה למשה מסיני. נתיישבה דעתו.

חזר ובא לפני הקב”ה אמר לפניו: רבונו של עולם יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על ידי? אמר לו: שתוק כך עלה במחשבה לפני” (מנחות דף כט, ב).

המדרש הזה מופיע בדיוק במקום בו עוסקת הגמרא בצורת האותיות ובחובה שגוויל יקיף אותן. האם זה מקרה? וודאי שלא.

אותו רבי עקיבא אשר נשמתו מגיעה עם חורבן הבית ואיבוד העצמאות המדינית, מרחיב את היריעה ומכסה חלק מהאש הלבנה באמצעות אש שחורה חדשה, ‘תגים לתורה!’ מדוע יש צורך ב‘תגים לתורה’? שואל משה רבינו את הקב”ה, הרי די במה שגילית באש השחורה? תשאיר מקום לאש הלבנה, לאור המצוי מעבר למילים. ‘לא!’ משיב הקב”ה למשה. ‘איש אחד עתיד להיות בסוף כמה דורות’, והוא ייקח מה שניתן לגלות מהאש הלבנה ויגלה אותו כפי שהאש השחורה מגלה את הדיבור האלוהי. יהיו ימים ארוכים בין עצמאות אחת שאבדה עד זו שתשוב. לא ניתן יהיה לחיות רק עם המילים הכתובות, יהיה צורך לחשוף גם חלק ממה שלא ניתן להיכתב, שלכל היותר ניתן לצייר משהו ממנו, תגים!

סמכות התורה שבעל-פה

(חלק ג)

הרב אורי שרקי

השיעורים, ואם כך, האם נאמר שהשיעורים הם מדרבנן ולא מדאורייתא? אומר הרב קוק שכלל אין זה משנה. מדוע?
מפני ששיקור הכל היא קבלת האומה.

קבלת כלל ישראל

מה שעם ישראל מקבל - זו התורה.

ומתוך קבלת האומה הננו מקיימים בטהרה גם דברים שהם באמת תקנות של דורות אחרונים. כחדר"ג [חרם דרבנו גרשום] ותקנות שו"ם [התקנות של שפירא וורמיזא ומגנצא] וכיוצא בזה כן אין לנו הפרש בדבר ייחסונו בקדושת אמונתנו לתורה שבעל-פה בין אם נחתמה המשנה בדורות קדמונים או אחרונים וכיוצא בזה התלמוד.

למשל, תקנת רבנו גרשום האוסרת על האשכנזים לשאת שתי נשים. רבנו גרשום לא היה תנא ולא אמורא וגם לא סבורא או גאון, ואף על פי כן החרם שלו התקבל כדברי תורה ממש. כלומר קבלת האומה היא העיקר. יש אפילו כלל שתקנה שלא התפשטה בכלל ישראל בטלה מעצמה. למשל, שמן של גויים. בי"ח דבר שתקנו בית שמאי, אחד מהדברים שנאסרו, מלבד פת ויין של גויים, הוא שמן של גויים. בימי רבי יהודה נשיאה, נכדו של רבי יהודה הנשיא, ביטלו את התקנה הזו. הכיצד? הרי כתוב במפורש בתלמוד (עבודה זרה לו, א) שאפילו אם יבוא אליהו וירצה לבטל גזרת י"ח דבר איננו יכול? אלא אומר התלמוד שתקנה זו לא פשטה, ודבר שלא פשט בעם ישראל כאילו אינו קיים. ניתן לומר זאת

קבלת האומה

ננסה להבין מהו היסוד המחייב את עם ישראל לקבל את התורה. נראה את דברי הרב קוק מתוך אגרות ראי"ה (אגרת קמט):

...למשל כשם שלעניין קדושת שמירתנו את יסוד שיעורי התורה...

יש כל מיני שיעורים, כגון ביצה, כזית, אמה וכו'. מניין לנו השיעורים הללו, הרי הם אינם כתובים בתורה? התלמוד הבבלי מנסה להביא כאסמכתא פסוק, ובהמשך מוותר עליו ואומר שהוא רק "אסמכתא בעלמא", ושכל השיעורים הם הלכה למשה מסיני. כלומר מאז ימי משה אנו יודעים שאכילת מצה היא בשיעור כזית, ושהשיעור של התפילין הוא אצבע על אצבע וכו'. את כל זאת אנו יודעים במסורת ממשה רבנו. אבל התלמוד הירושלמי לא כותב כך, והרב קוק מביא את דבריו:

כשם שלעניין קדושת שמירתנו את יסוד שיעורי התורה אין לנו שום הפרש אם השיעורים הם הלכה למשה מסיני כמסקנת הבבלי או שבאמת הם תקנת בית דין של יעבץ וכפשטם של דברי הירושלמי בריש פאה לדעת רבי יונה ורבי הושעיא.

בתלמוד הירושלמי (תחילת מסכת פאה) נאמר שלפי רבי יונה ורבי הושעיא, השיעורים הם מבית דינו של יעבץ, שופט שחי בתקופת השופטים ששמו מוזכר בדברי הימים: "וְאָמַן קָרָאָה שְׁמוֹ יַעֲבֵץ לְאָמֹר כִּי יִלְדְּתִי בְּעֶבֶץ" (דבה"א ד, ט). לפי המסורת הוא זה שתיקן את

אנו מחויבים מכוח "לא תסור" לקיים את כל מצוות דרבנן. מכאן, אדם העובר על מצוות דרבנן עובר גם על מצוות דאורייתא: לשמוע לתורה שאמרה לשמור על מצוות דרבנן. ואילו הרמב"ן אוחז בדעה שמצוות דאורייתא צריך לקיים כי התורה ציוותה, ומצוות דרבנן צריך לקיים כי האומה קיבלה.

עתה מתעוררת בעיה: נאמר שתנא אחד אומר שהדאורייתא מגיע עד לנקודה מסוימת, ותנא שני אומר שהדאורייתא מסתיים במקום אחר ורק משם מתחיל דרבנן. אח"כ דנים כמי ההלכה. יוצא שעל ידי ההכרעה של ההלכה כדעת אחד מהם, אנו קובעים לקב"ה עד להיכן מגיעה הדאורייתא שלו ועד להיכן הדרבנן שלנו. ומכאן, שההתגלות האלוהית, הנתפסת במחשבה הכללית ככלתי תלויה באדם, מותנית בבחירה האנושית (למשל הבחירה של הרוב בסנהדרין). כך שמבחינה מסוימת שאלת ההתאמה של התורה שבעל-פה לתורה שבכתב בטלה ומבוטלת מעצמה. זה נותן תוקף עצום לתורה שבעל-פה מכוח זה שהיא- היא דבר ה'.

דברים אלו נאמרו במפורש במסכת גיטין (דף טו):

לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על דברים שבעל-פה שנאמר כתוב לך את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה כרתי איתך ברית ואת ישראל.

לפי זה אין שאלה אם ההלכה שנקבעה מתאימה לתורה שבכתב, כי אנחנו קובעים מהי התורה שבכתב, הן מבחינת הכוונה והן מבחינת הנוסח עצמו.

מסופר במסכת סופרים שהיו בבית המקדש שלושה ספרי תורה שניתנו להם שמות: ספר 'מעון', ספר 'זאטוטי' וספר 'היא'. והסיבה לכך היא שבספר הראשון במקום "מעונה אלהי קדם" היה כתוב "מעון אלהי קדם"; בספר השני במקום "נערי בני ישראל" נכתב "זאטוטי בני ישראל"; ובשלישי במקום "הוא" באחד הפסוקים נכתב "היא". לפי ההלכה שלושת הספרים הללו פסולים כי בשלושתם נפלה טעות. אבל דווקא לפיהם היו מגיחים את כל ספרי התורה. אם כן, בסופו של דבר אנחנו אלו שקובעים מהו הנוסח.

גם לגבי החרם על החסידות. היה זה חרם קשה מאוד, אבל בסופו של דבר הוא לא התקבל.

בתשובות הראב"ד (רבנו אברהם בן דוד מפוסקיר) בספר 'תמים דעים', מופיעה קושיה שהקשה פלוני בעניין התקיעה בשופר. אותו אדם הביא קושיות למכביר ממקורות שונים בתלמוד וטען שהתקיעות כפי שאנו תוקעים היום אינן לפי הנאמר בתלמוד. ענה לו הראב"ד: אנו תוקעים בשופר כפי שאנו תוקעים כיוון שכך נהגנו מאז ומתמיד. אם זה מסתדר עם הסוגיה התלמודית, מה טוב, ואם לאו - לאו.

דרבנן הן הן דאורייתא

במסכת ברכות ההלכה הראשונה היא:

מאימתי קורין את שמע בערבית? משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתם עד סוף האשמורה הראשונה דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים עד חצות.

"משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתם", כלומר משעת צאת הכוכבים. כל מפרשי הסוגיה שם פותחים את דבריהם בשאלה מדוע אין נוהגים כך בימיהם, שכן בזמן הראשונים היו קוראים את שמע מבעוד יום, לפני צאת הכוכבים; וכתשובה לקושייתם הם מספקים תירוצים שונים, אך הם אינם סבורים שצריך לשנות את המנהג. זו גישה מאוד שונה מהגישה שרווחת בימינו, שאם נכתב דבר מה בספר הסותר את המקובל, משנים את המקובל ונוהגים כפי שכתוב בספר. אך אין זה מנהג ראוי, כי התורה שבעל-פה היא עליונה יותר. ממשיך הרב קוק:

אלא שהלב הכשר המלא קדושה ואהבה לתורה ומצוות הנובעת מתוך אהבת ה' ודרכיו, המחוברת באהבת ישראל ובציפיה לישועתו ולכבודו על אדמת הקודש אשר הפליא לו צור עולמים לנחלת עולמים, הלב הזה הוא רואה את הדברים בחוש ישר ומוצא בקרבו בהבנה פנימית את הסקירה הנאמנה בשלשלת הדורות והשפעותיהם הרוחניות.

דברים אלו מזכירים מחלוקת בין הרמב"ם לבין הרמב"ן לגבי השאלה מניין החיוב לקיים מצוות דרבנן. הרמב"ם אומר שכל מצוות דרבנן הן בעצם דאורייתא, שהרי כתוב בתורה "לא תסור מן-הדבר אשר-יגידו לך" (דברים יז, יא). לכן

ישיבת הראי"ה ביפו

ידידיה ונגרובר

נווה צדק - מקום משכנה של הישיבה

הראשונה שהדי תהפוכותיה הגיעו גם ליפו. ככל הנראה, ברוב שנות פעילותה שכנה הישיבה במתחם המוסד 'שערי תורה' בשכונת נווה-שלום. בין התלמידים המפורסמים שלמדו בישיבה ניתן למנות את ר' ישראל פורת, ר' יוסף צבי רימון, ר' הלל פרלמן, (שושני) ר' יהושע קניאל ועוד.

לימוד פנימיות התורה בישיבה

הראי"ה הרבה לעסוק בחשיבות לימוד ענייני מוסר ודעות בכלל, ופנימיות התורה בפרט, באופן שיטתי ומקיף, כרז משמעוטי והכרחי לתחייה הרוחנית של ישראל בארצם.

בכמה איגרות העוסקות בלימוד פנימיות התורה, מגלה הראי"ה את חפצו שיהיה קיבוץ של תלמידי חכמים שייחד זמן קבוע ביום ללימודים אלו (ראו איגרות הראי"ה, חלק א, איגרת עו; פז; צה; קיד). רצון זה היה אחד מעמודי התווך של רעיון הישיבה ביפו, אשר לימודי פנימיות התורה תוכננו להיות חלק מסדרי הלימוד הקבועים בה.

בתקופת שהותו ביפו, כתב מרן הראי"ה את חיבורו 'חביון עוז', הכולל "מאמרים על דבר גדולת הערך של תלמוד פנימיות התורה בדרך קבע, במונח מאיר, רחב ומקיף, לכלל יחידי סגולה שבתופשי התורה, וביחוד ליושבים על אדמת הקדש, ויחושו לתשועת ישראל". למעשה, הכתובים בחיבור זה מובילים לקראת ההבנה של רעיון הישיבה. ניתן אף לומר שהחיבור כולו מכאר את הרקע הרעיוני להקמתה של הישיבה, ואת חזונה הייחודי.

בקריאותיו אל הציבור בארץ ובעולם, ובפניותיו האישיות אל רבנים ואנשי ציבור, מסביר הראי"ה

בשנת תרס"ז (1907) החל מרן הראי"ה זצ"ל לקדם את מימוש החזון שהגה כבר בשנת תרס"ד (1904), עת עלה ארצה והגיע ליפו: הקמת ישיבה ייחודית לבחורים כישורניים מרחבי הארץ והעולם, שתכלול תכני לימוד רבים ותגדל אנשים שישפיעו לטובה על המצב הרוחני והתרבותי בארץ-ישראל.

תכנית הלימודים בישיבה עוצבה על ידי מרן הרב זצ"ל בשיתוף ר' שם טוב גפן, הסופר אלכסנדר זיסקינד ובינוביץ (אז"ר), ד"ר משה זיידל, הרב ד"ר בנימין מנשה לוין ואנשים נוספים. תכנית הלימודים כללה בין היתר לימוד פנימיות התורה, אמונה ומחשבת ישראל, חכמות חול, מדעים ושפות זרות. לתלמידים המעוניינים בכך, ניתנה אפשרות ללמוד מלאכת-כפיים בבית המלאכה של תלמוד התורה 'שערי תורה', אשר שכן בסמוך לישיבה. כל זאת בנוסף לסדרי הלימוד הרגילים הנהוגים בישיבות - לימוד ש"ס ופוסקים בבקיות ובעיון - בהכוונתו של הראי"ה, ועל פי דרכו המיוחדת.

באיגרות רבות הסביר הראי"ה את מטרת הקמתה של הישיבה באופנים שונים ובנימוקים שונים. נעמוד כאן על שלוש סיבות עיקריות שפירט באיגרותיו: ראשית, השפעה לטובה על היישוב החדש, אשר במרכזו פועלת הישיבה; שנית, הרמת ערכו של היישוב החדש בעיני שאר חלקי העם, ובכללם היישוב הישן; ושלישית, הרמת קרן התורה ויראת ד', שתתאפשר רק מלימוד מסודר עם הכוונה רוחנית.

בישיבה, שנפתחה בשנת תרס"ט (1909) למדו כמה עשרות תלמידים במשך השנים, עד לסגירתה בסביבות שנת תרע"ה (1915), בשל מלחמת העולם

מוסדות הלימוד לילדים ונערים: בתי הספר, תלמודי התורה, הגימנסיות והישיבות. ייתכן כי במסגרת זו יש להבין גם את תכנית הלימודים הייחודית של הישיבה, שהייתה מעין משקל-נגד לגימנסיה ביפו, כפי שניתן ללמוד מאיגרותיו של ר' בנימין מנשה לוי אל הראי"ה, שנכתבו באותם ימים בהם עסקו הראי"ה ועוזריו בניסוח תכנית הלימודים.

בית המלאכה

חידוש נוסף של הישיבה היה העבודה בבית המלאכה של תלמוד התורה 'שערי תורה'. מרן הרב זצ"ל כותב כי הוא מקווה שיימצאו ברבות הימים גדולי תורה שירצו ליהנות מיגיע כפיהם, ולכן תלמיד בישיבה שירצה ללמוד בבית המלאכה יוכל להקדיש לכך שלוש שעות ביום - שעתיים מתוכן במקום הזמנים המיועדים ללימוד תורה. ניתן ללמוד מכאן על הערך הרב שנתן הראי"ה לפרנסת תלמידי חכמים בכוחות עצמם, גם כאשר הדבר בא על חשבון הלימוד בישיבה.

לימים, בשבתו על כיסא הרבנות בירושלים, יקים הראי"ה את 'הישיבה המרכזית העולמית', אשר נכתב כבר רבות על אודותיה. נדמה. שיש עוד כר נרחב לכירור היחס בין שתי הישיבות - בחזון ובמעשה.

במאמר על 'שיר השירים' בשבוע הקודם נפל שיבוש: שם ספרו של הרב עוזי קלכהיים זצ"ל הוא 'אדרת אמונה' ולא 'אורות אמונה' (העורך)

מדוע ראה לנוכח להכניס בישיבה סדרי לימוד קבועים של פנימיות התורה. בין הסיבות שפירט הראי"ה באיגרותיו, ניתן למנות את הצורך בגידול תלמידי חכמים שלמים, אשר ישפיעו לטובה על המצב הרוחני בארץ ישראל.

לימוד מדעים כלליים בישיבה

נראה לכאורה כי החידוש שבלימודי פנימיות התורה בישיבה אינו מופלג כל כך, שהרי בסופו של עניין מדובר בלימוד של חלק מחלקי התורה, אשר מקומו יכירונו בישיבה. ואכן, באותה תקופה כבר פעלו בארץ ישיבות שלמדו בהן פנימיות התורה באופן קבוע (כגון ישיבת 'שער השמים', שנוסדה בירושלים בשנת תרס"ו על ידי הרב חיים יהודה לייב אורברג), והראי"ה תמך בהן ועודד אותן. אך החידוש הגדול יותר בתכנית הלימודים של הישיבה היה בהכנסת לימודים כלליים כחלק מן הסדרים הקבועים: שפות זרות, מתמטיקה, מדעי הטבע, גיאוגרפיה, היסטוריה וסגנון עברי.

באיגרותיו מסביר הראי"ה מצדדים שונים מדוע יש לשלב בתכנית הלימודים גם לימודים כלליים. מתוכם, ניתן להצביע על שני טעמים עיקריים: גידול תלמידי חכמים גדולים באמת, והשפעה לטובה על היישוב החדש.

אכן, נראה כי בהקמת ישיבה שבתכנית הלימודים שלה כלולים גם לימודי חול הייתה כוונה נוספת. באותם ימים התחולל מאבק תרבותי על אופייה של החברה היהודית בכלל - ובארץ ישראל בפרט. בשדה החינוכי התבטא מאבק זה בעיצוב אופיים של

אהבת העמים

"אהבת הבריות צריכה להיות חיה בלב ובנשמה.
אהבת כל האדם ביחוד, ואהבת כל העמים כולם,
חפץ עליונים ותקומתם הרוחנית והחמרית,

והשנאה צריכה להיות רק
על הרשעה והזוהמא שבעולם.

אי-אפשר כלל לבא לידי רום-רוח של
"הודו לד' קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו"
בלא אהבה פנימית, מעמקי לב ונפש,
להיטיב לעמים כולם, לשפר את קניניהם, לאשר את חייהם...

תכונה זו היא שמסגלת את רוחא דמלכא משיחא
לחול על ישראל"

(מידות הראיה, אהבה ה)

ישראל אומרת הלא

70 שנה למדינת ישראל,
זו ההזדמנות לומר תודה לבורא עולם
על ראשית צמיחת גאולתנו
ועל פדות נפשנו

MILLER POINT.
מילר.

- ★ הלכות לקראת יום העצמאות תשע"ח
- ★ מאמרים בשבת פר' תזריע
- ★ הלל תופץ חוברת מהודרת לזיכוי הרבים בעלוני השבת בבתי הכנסת

להפצה בבתי הכנסת בהם מסתייגים מלומר 'הלל'
ובשכונות שאינן מקבלות עלוני שבת:
לפרטים, בר: 052-6764494 | bar@eldadperi.co.il

שרי נדל"ן
מקבוצת אלדד פרי

אורות אברהם
מוסיפים אור

BEIT HARAV BOOK

בית הרב
הרב קוק

'בית הרב' | חזאת לראי"ה (ע"ה)

רח' הרב קוק 9 ירושלים 9131002. טל' 02-623-2560
www.beit-harav.org.il beitharavkook@gmail.com

אור לציון
גגת עולמי 20

אורות אברהם
מוסיפים אור

רח' גולדה מאיר 7, קומה 1, בית עליאש. נס ציונה
טלפון 052-388-3322 www.orotavraham.com

יוצא לאור ע"י 'אורות אברהם' בשיתוף ישיבת ההסדר והגרעין התורני ראשון לציון ו'בית הרב' ירושלים ת"ו

עריכה: הרב יוחנן פריד | עימוד ועיצוב: סטודיו דראור